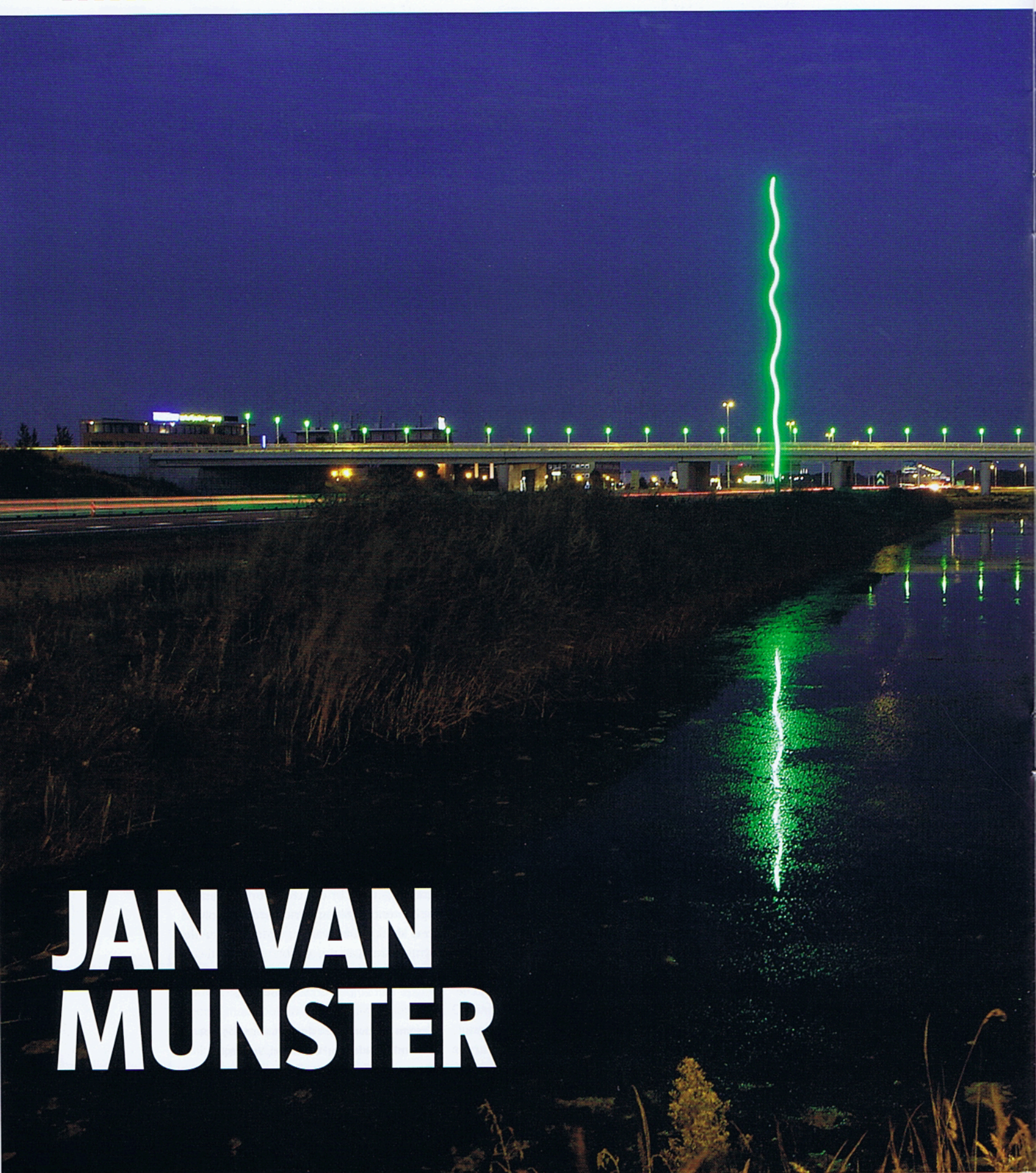

'Grasspriet met veel energie', 2004, h. 24 m, kruispunt A 12/A13 bij Ede (foto: Thea van den Heuvel/DAPh)

**JAN VAN
MUNSTER**

OERSYMBOLLEN

Voor Jan van Munster zijn kunst en energie al ruim veertig jaar verbonden met elkaar.

Als een perpetuum mobile brengt hij ze samen: binnen zijn werk en op zijn IK-eiland.

door Manon Berendse

'IK voor Utrecht', 2003, glas, neon, staal, 700 x 800 x 150 cm, collectie Rijksgebouwendienst, Den Haag; techniek Neon Weka, Duivendrecht (foto: Thea van den Heuvel/DAPh)

Er zijn kunstenaars die graag zo breed mogelijk werken en verschillende onderwerpen omarmen. Er zijn er ook die zich concentreren op één onderwerp dat peilloos diep blijkt te zijn, waardoor er steeds opnieuw werk uit voortvloeit. Dat geldt zeker voor Jan van Munster (1939), die sinds 1970 het begrip energie als vertrekpunt neemt voor zijn beelden, films en lichtwerken. Hij onderzocht alle denkbare polariteiten: warmte en kou, licht en donker, spanning en ontlading, compressie en expansie, zichtbaarheid en onzichtbaarheid. Van Munster komt regelmatig terug op twee kernbegrippen die zijn oeuvre schragen: de tegenpolen + en - en het begrip IK. Het werden oersymbolen die niet alleen tot de verbeelding spreken, maar die inmiddels ook samenvallen met zijn kunstenaarschap.

Op talloze plaatsen binnen en buiten Nederland prijken onmiskenbare 'Van Munsters'. Even buiten Station Blaak in Rotterdam kun je zitten op een granieten IK-sculptuur (1995). Op het dak van het Utrechtse belastingkantoor stralen de letters IK je tegemoet in rood en groen (2003). En in een schacht in het Zentrum für Internationale Lichtkunst – de voormalige Lindenbrauerei – in het Duitse Unna verwerkte Van Munster het begrip IK in verschillende talen: io, moi, ich, ik (*Ich im Dialog I*, 2005). Hoe kort het woord ook is, je kunt er werelden in samenballen – die van de kunstenaar, maar ook die van iedere beschouwer afzonderlijk.

'Ich (Im Dialog), 2005,
Unna (D), Internationales
Zentrum für Lichtkunst
(foto: Karl Dittrich)

Ook de +/- is een symbool met een kameleontische kwaliteit: binnen de muren van een rechtbank betekenen ze wat anders dan in een bankgebouw. Daarover nadenken is waartoe Van Munster graag verleidt. "In die rechtbank heb ik natuurlijk meer minnen dan plussen aangebracht", vertelt hij lachend als we elkaar spreken voor dit artikel. Zijn oeuvre lijkt misschien abstract, maar is het in wezen niet. Hij werkt met streng ogende materialen zoals glad gepolijst graniet, staal en zelfs ijs. Maar als je je erin verdiept, komt er altijd een verhaal bovendien dat vonkt en lonkt. En ook al werden de titels van zijn werken in de loop der jaren feitelijker, zijn thematiek consequenter en ogen zijn werken minimalistischer, voor hemzelf staan ze los van de werken van de Zero-beweging, die de werkelijkheid zo sec mogelijk wenste weer te geven.

energie

Van Munster werkt juist vanuit grote betrokkenheid: "Ik heb het leven, de emoties die daarbij horen en het denken daarover nodig." Hij figureerde vaak in zijn eigen films en beschouwt de mens als een intrigerende vorm van energie. Zijn *Brainwave*-werken vallen daar zelfs letterlijk mee

samen. Op basis van EEG-scans van zijn eigen hersenactiviteit isoleert hij energiegolven en werkt ze uit tot manshoge lichtwerken. Van Munster: "Terugkijkend op de kunstenaars die er voor mij werkelijk toe doen, is dat vooral Bruce Nauman. Hij is in staat om ongelooflijk creatief te zijn op een manier waar je vrolijk van wordt. Die emotionele laag in kunst vind ik belangrijk."

Reden voor Van Munster om creativiteit ook de ruimte te geven buiten zijn eigen werk. In Oost-Souburg, aan de rand van Vlissingen, ontstond tussen 2007 en 2011 het IK-eiland. Een hectare land rondom een voormalige watertoren, waarop hij alles samenbracht: zijn atelier, opslag, woonhuis met privé-gedenkplaats, én de Stichting IK die zich inzet voor het inspireren en presenteren van kunstenaars van deze tijd (zie kader).

Het lijkt een enorme tegenstelling om met zo'n contemplatief project pal naast de gonzende A58 neer te strijken. Voorheen werkte Van Munster aan de rand van Schouwen-Duiveland, vlak achter de zee, met uitzicht over de weilanden. Daar ontwierp hij een bijzonder vormgegeven paviljoen, de Plus Min, waar beeldend kunstenaars konden werken en exposeren. Maar het toe-

HET BEGRIIP ENERGIE IS HET VERTREKpunt VOOR ZIJN BEELDEN, FILMS EN LICHTWERKEN.

risme rukte op en dat deed Van Munster besluiten te vertrekken. Hij maakte plannen voor een locatie in Duitsland, Frankrijk en Noord-Holland, maar ging uiteindelijk in op de uitnodiging van de gemeente Vlissingen die hem de watertoren, een robuust rijksmonument uit 1939, in het vooruitzicht stelde. Van Munster exposeerde in 2000 in het cilindervormige waterbassin en zag de potentie van de locatie.

Nu staan we in de glazen opbouw die Van Munster bovenop de hoekige watertoren plaatste. Het uitzicht is adembenemend. Completer kan een panorama nauwelijks zijn: de opkomende zon, een fonkelende zee, de havens en industrie van Vlissingen en Terneuzen, en Walcheren als een geordend eiland doorkruist door de spoorlijn en het krioelende verkeer aan de voet van de toren. Voor Van Munster een knooppunt van energie – in die zin is dit misschien wel de ultieme plek om zijn werk voort te zetten.

Op moment van schrijven werkt hij samen met kunstenaar Birthe Leemeijer aan een dubbel-expositie op uitnodiging van De KetelFactory in Schiedam. "Dat is een plek waar ik kan reageren. Het staat los van het soort exposities in musea of galleries, waar soms een druk vanuit kan gaan." In Schiedam maakt Van Munster één groot gebaar door een ijswerk te installeren dat de plaatselijke luchtvochtigheid omzet in bevroren water. Langs een gekoelde metalen buis vriezen de vochtdeeltjes uit de lucht vast in de vorm van ijskristallen. Iedere ruimte kent zijn eigen luchtkwaliteit, wat van invloed is op de vorm van de gestolde kristallen – soms zijn ze bobbelig, dan weer wollig. Ook de smaak van het water verschilt. Van Munster zet zijn installatie iedere dag uit, waardoor de kristallen smelten tot, in dit geval, Schiedams water – een knipoog naar de Founding Father van de KetelFactory, distilleerderij Nolet.

parfum

Van Munster nodigde Birthe Leemeijer uit – ook een kunstenaar die in feite distilleert: zij stelde onder andere een parfum samen uit de geuren die markant zijn voor de Mastenbroekpolder, die haar oorspronkelijke karakter met grote sprongen ziet veranderen. Leemeijer ving het gebied in een flesje dat mensen altijd en overal met zich mee kunnen nemen. Van Munster: "Ik hoorde ooit een reportage over een project van Leemeijer waarin zij een filosoof, een stratenmaker, een huisschilder en een blinde verslag liet doen van eenzelfde wandeling die zij met hen maakte door een stad in Noord-Holland. Daar kan ik jaloers op zijn: met zo weinig zoveel beelden oproepen. Voor mij raakt het aan de kern van beeldende kunst. Het maakt je bewust van het feit dat we allemaal anders kijken."

Manon Berendse is kunstkriticus

'Jan van Munster & Birthe Leemeijer', 12 februari t/m 15 april, De KetelFactory, Hoofdstraat 44, Schiedam; vr t/m zo 13-17; toegang gratis; www.deketelfactory.nl

Werk van Jan van Munster is ook te zien op 'Neon, Who's afraid of Red, Yellow and Blue?', 17 februari t/m 20 mei, La maison rouge, 10 Boulevard de la Bastille, Parijs; wo t/m zo 11-19, do 11-21; www.lamaisonrouge.org

In 2012 verschijnt 'Licht / Light', over veertig jaar lichtwerken van Van Munster; www.janvanmunster.nl

EEN PLEK MET BUITENLANDSE ALLURE

Het IK-eiland is ook de thuis-aven van Stichting IK – weliswaar een initiatief van Jan van Munster, maar een autonoom functionerende vrijwilligersorganisatie met een actief bestuur, die voortkomt uit de Stichting Plus Min (1995-2003). Van Munster kwam op het idee voor Stichting +/- toen hij in de vroege jaren negentig werkte als artist-in-residence bij Quint Gallery in San Diego. "Om daar te werken met aansluitend een speciale expositie heb ik ervaren als bijzonder inspirerend. Het is me altijd bijgebleven." Van Munster vindt het vanzelfsprekend dat hij naar een manier zocht om een artist in residence-situatie te realiseren in Nederland voor vakgenoten, die worden gekozen en begeleid door een autonoom functionerende stichting. "Het is belangrijk dat je als kunstenaar soms kunt werken zonder druk te voelen. Dan gaat het een keer niet om het eindresultaat, maar om het proces. Misschien kom je tot een nieuwe stap, maar het mag ook mislukken." En dat is wat Van Munster erover te zeggen heeft, want hij ziet de stichting graag zelfstandig opereren, zowel inhoudelijk als organisatorisch. Beate Weuthen is het aanspreekpunt van Stichting IK en laat zien hoe het

initiatief architectonisch gestalte kreeg. Alsof ze er altijd al geweest zijn, zo logisch en perfect liggen het IK-gebouw plus een hoekgebouw tussen het groen. Ze doen denken aan de kunstpaviljoens op Insel Hombroich of in de Giardini van Venetië, en zijn ontworpen zonder dat de gastvrijheid of intimiteit verloren ging. Alle ruimtes ademen kwaliteit: de schaal is prettig, de materialen hoogwaardig, de zichtlijnen verrassend en ook de lichtval is niet aan het toeval overgelaten. Opgetrokken uit veel glas en staal nodigen de paviljoens uit tot kijken in alle rust. De driedimensionale I is het langgerekte woon-werkatelier voor de kunstenaars, de K staat hen tot beschikking als expositieruimte: elk verblijf wordt afgesloten met een tentoonstelling. Het L-vormige hoekpaviljoen biedt ruimte aan extra activiteiten. Weuthen: "Sinds september zijn alle paviljoens gereed en kunnen we verschillende projecten naast elkaar presenteren. Per jaar zijn dat ongeveer vier werkperiodes en we denken aan een frequentie van twee kleine exposities uit privé-collecties, die prachtig tot hun recht komen in het hoekpaviljoen." Weuthen glimlacht: "Misschien brengt het bezoekers op een idee – kunst kun je om je heen

Interieur

verzamelen. De tijd zal leren hoe onze plannen uitpakken – we kijken van moment tot moment en springen in op situaties die zich voordoen. Dat is onze kracht." Weuthen doelt op de betrekkelijke vrijheid waarin Stichting IK kan opereren. Maar het vergt ook veel werk van het bestuur zelf. Weuthen: "We zijn nog volop in ontwikkeling en kunnen niet zonder de betrokkenheid en inzet van vrijwilligers. Daar is het ons ook om te doen: kunst presenteren omwille van haar vernieuwende en eigenzinnige kwaliteiten, door ruimte te maken voor het gesprek daarover."

Stichting IK, Vlissingsestraat 239A, Oost-Souburg; za en zo tijdens tentoonstellingen 12-17, en op afspraak; 06-11366696; www.stichtingik.nl

De IK-paviljoens van Stichting IK (foto's: Ivo Wennekkes)

